

**ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК ОСНОВНИЙ
ЧИННИК, ЩО ВИЗНАЧАЄ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС ГАЛУЗІ**

Р. М. ЧОРНА

*Науково-дослідний центр
“Чернівіцагропромпродуктивність”*

Висвітлено сутність продуктивності праці, її ефективність та інтенсивність.

Постановка проблеми. Продуктивність праці – одна з найважливіших економічних категорій, в якій найбільш повно відображається ефективність суспільного виробництва. Тут акумулюється в тісному поєднанні ефективність використання робочої сили, земельних, матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Підвищення продуктивності праці належить до вирішальних умов розвитку аграрного виробництва, і на цій основі забезпечення значного поліпшення матеріального добробуту українського народу, здійснення соціальних перетворень на селі.

Економічний аналіз тенденцій розвитку продуктивності праці, впливу окремих чинників на її рівень при переході до ринкової економіки, обґрунтування основних мотивів, які стимулюють працівників до ефективної діяльності в аграрних формуваннях ринкового типу з урахуванням регіональних умов, розроблення методичних підходів до визначення ефективності праці, потребують подальшого ґрунтового дослідження цієї важливої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з важливістю проблеми як в теоретичному, так і в практичному значенні вона тривалий період була і нині залишається предметом досліджень багатьох науково-дослідних установ, учених-економістів. Значний вклад у вивчення стану та розроблення напрямів підвищення продуктивності праці в сільському господарстві у різний час внесли відомі економісти-аграрники: О. А. Бугуцький, І. К. Бондар, Д. П. Богиня, В. В. Вітвіцький, О. І. Здоровцов, І. І. Лотоцький, І. І. Лукінов, І. Н. Романенко, О. В. Шкільов та ін.

Незважаючи на численні вітчизняні і зарубіжні масштабні дослідження, окремі аспекти проблеми продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві потребують уточнень та удосконалення, що зумовлено особливостями нинішнього періоду розвитку галузі.

Огляд літературних джерел засвідчує, що тривалий час в літературі ведуться дослідження змісту продуктивності праці, специфіки її дії в сучасних умовах. У результаті вивчено багато напрямів вирішення цієї проблеми, проте ряд питань потребує подальшого розроблення, особливо на сучасному етапі розвитку економіки.

Подальшого дослідження й обґрунтування вимагають основні мотиви, які стимулюють працівників до ефективної діяльності в аграрних формуваннях ринкового типу та розроблення напрямів підвищення продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах, що вказує на актуальність теми даної статті, її теоретичну і практичну спрямованість.

Метою статті є обґрунтування сутності продуктивності праці, її ефективності та інтенсивності, проведення аналізу динаміки продуктивності праці сільськогосподарських товаровиробників України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема продуктивності праці посідає важливе місце в економіці країни. Особливого значення набуває зростання продуктивності праці в сільському господарстві на сучасному етапі подолання кризового стану в

галузі, нарощування виробництва конкурентоспроможної продукції, забезпечення продовольчої безпеки країни.

Сутність категорії продуктивності праці окремі дослідники вбачають в тому, що вона одночасно виражає природно-речовий і специфічно суспільний характер продуктивного використання живої праці в процесі історичного розвитку виробництва [2; 3; 6]. Продуктивність праці визначають як здатність конкретної праці виробляти певну кількість матеріальних благ (продукції) за одиницю робочого часу, як ступінь плодотворності, здатності конкретної робочої сили виробляти споживчі цінності чи виконувати будь-яку корисну роботу [2; 3; 4].

К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю під продуктивністю праці розуміють середній продукт праці чи виробіток одного робітника за одну годину [9, С. 780]. Іншими словами, це поняття характеризує відношення результату до витрат праці [9, С. 636].

Існує думка, що продуктивність праці – це плодотворність, ефективність суспільної праці в процесі виробничої діяльності людей, здатність конкретних робітників виробляти певну кількість продукції (або виконувати певний обсяг робіт установленої якості) за одиницю робочого часу [10; 11; 14].

У літературі є різні погляди на співвідношення продуктивної сили і продуктивності праці. В дискусії, що ведеться вже тривалий час, деякі автори ототожнюють ці економічні категорії, вважають, що їх розмежування є теоретично не обґрунтованим, а протиставлення зазначених термінів взагалі штучне і надумане. При вимірюванні продуктивності праці трудові витрати визначають у конкретних одиницях робочого часу, а в розрахунках продуктивної сили праці враховують ще й якість шляхом приведення трудових витрат до простої праці нормальної інтенсивності і кваліфікації [6; 13].

При дослідженні сутності продуктивності праці доцільно особливу увагу звернути на розмежування понять ефективності та продуктивності праці. У літературі з цього приводу немає єдиної точки зору. Часто зазначені економічні категорії ототожнюються. Проте серед економістів більш поширена думка, що продуктивність та ефективність праці відрізняються як своїм змістом, так і сутністю. Вони вважають, що продуктивність праці – один з основних показників економічної ефективності праці, але, крім нього, використовується цілий ряд інших [2; 4; 11].

Під ефективністю праці розуміють економічну категорію, що визначає досягнення найбільших результатів в інтересах суспільства при наявних виробничих ресурсах та їх витратах. Різницю між досліджуваними категоріями окремі економісти вбачають у тому, що продуктивність праці характеризує результативність трудових витрат лише у матеріальному виробництві, а поняття ефективності праці охоплює всю суспільно-корисну працю (як виробничу, так і невиробничу) [4; 6; 12].

Продуктивність праці в широкому плані виступає критеріальним вимірником ефективності та інтенсифікації суспільного виробництва, тоді як ефективність праці виражає рівень ефективності та інтенсифікації конкретних видів праці [1; 8; 11]. Зустрічається також думка, що поняття продуктивності та ефективності праці відрізняються тим, що перше стосується живої, а друге – живої та минулої праці [2; 5].

Про недопустимість ототожнення продуктивності й ефективності праці свідчать висловлювання окремих дослідників, які стверджують, що результат продуктивності праці виражається у вигляді певної кількості продуктів праці у вартісному чи натуральному вигляді, а ефективність праці відображає продуктивну силу праці і, отже, ефективність одиниці продукції [7; 8; 12].

Проаналізувавши погляди економістів на поняття продуктивності праці та її ефективності, ми вважаємо, що вказані економічні категорії взаємопов'язані і взаємозумовлені, проте вони мають і певну самостійну роль. На нашу думку, ефективність праці – більш широке поняття, ніж продуктивність, адже останнє є лише частковим показником ефективності праці.

До цього часу немає єдності і в точках зору вчених на механізм взаємозв'язку

продуктивності праці з її інтенсивністю. Інтенсивність праці – це її напруженість, яка визначається ступенем витрачання робочої сили за одиницю часу. Вона може бути виміряна масою фізичної і розумової праці, використаної протягом години, робочого дня тощо, а продуктивність праці вимірюють кількістю споживчих вартостей, створених за одиницю часу, чи величиною часу, витраченого на одиницю продукту праці [4; 9].

Під інтенсивністю праці розуміють її кількість, яку витрачає працівник протягом певного проміжку часу і яку вимірюють витратами фізичної, розумової і нервової енергії в одиницю часу, а продуктивність праці показує здатність живої праці створювати за одиницю часу певну кількість споживчих вартостей. Інтенсивність конкретної праці виражається відношенням витрат праці до часу її використання [2; 6].

Продуктивність та інтенсивність праці різняться як інтенсивна і екстенсивна величини, адже в першому випадку вартість одиниці виробу зменшується, а в другому – збільшується.

У кожному суспільстві складається суспільно нормальна інтенсивність, яка залежить від рівня використання фонду робочого часу основними масами працівників і напруженості їх праці. Взаємозв'язок між досліджуваними категоріями вбачають у тому, що продуктивність праці визначають, виходячи із середньої суспільно нормальної інтенсивності праці. Тому підвищення індивідуальної інтенсивності окремих працівників до суспільно нормального рівня може бути резервом зростання продуктивності праці [2; 4; 6].

Отже, інтенсивність та продуктивність праці близькі і взаємозумовлені економічні категорії, проте їх не слід ототожнювати. Ми вважаємо, що під інтенсивністю доцільно розуміти певну кількість фізичної і розумової праці, яку витрачає працівник протягом певного проміжку часу, а продуктивність – це здатність праці створювати певну кількість продукції за одиницю часу.

Рівень продуктивності праці формують результат праці і трудові витрати. Тому вивчення проблеми співвимірності витрат праці має виключно важливе значення.

В аграрному секторі працю, витрачену на виробництво продукції, поділяють на дві групи: витрати живої та уречевленої праці. Між ними існує тісний діалектичний взаємозв'язок: жива праця, взаємодіючи з уречевленою, створює матеріальні блага, а уречевлена, в свою чергу, сприяє зниженню витрат живої праці.

Серед економістів немає єдності думок стосовно того, які витрати праці найкраще характеризують продуктивність: витрати лише живої праці, чи живої та уречевленої в засобах і предметах виробництва, – тому ці питання потребують подальшого вивчення.

Жива праця виступає джерелом економії і збереження продуктів минулої праці. Отже, стосовно минулої праці доцільно говорити не про її продуктивність, а про її економію. Деякі науковці визначають продуктивність лише через витрати живої праці, посилаючись на громіздкість і складність приведення витрат уречевленої праці в одиниці робочого часу [2; 11]. Вважають, що в кожному конкретному випадку при обчисленні показників продуктивності праці, необхідно визначити, доцільно враховувати уречевлену працю чи достатньо лише витрат живої праці [4; 13].

Ми вважаємо більш правильною точку зору більшості вчених, які зазначають обмеженість показника продуктивності, визначеного лише за живою працею. Адже продуктивність праці, визначена за сукупними її витратами, є найбільш повним економічним показником, який відображає результативність живої праці самої по собі та з урахуванням раціонального використання уречевленої праці.

Безумовно, ідея розрахунку продуктивності праці як співвідношення обсягу продукції і сукупних витрат праці заслуговує право на існування, але не варто применшувати значення показника виробітку безпосередньо за витратами живої праці. Потрібно лише покращити практику його використання [6; 12].

Не слід відмовлятися від визначення продуктивності праці як співвідношення виходу продукції і витрат живої праці, адже значимість цього показника в сільському господарстві досить велика, оскільки кількість живої праці, якою володіє галузь, обмеже-

на і чим далі, тим більше стає лімітуючим чинником розвитку [10; 11].

Для повнішого аналізу доцільно використовувати різні способи обліку витрат минулої праці (показники фондівіддачі, матеріаломісткості, рівня рентабельності), які разом з показником продуктивності за живою працею відображатимуть дійсний стан розвитку економіки [2; 4].

У сучасних умовах визначення продуктивності праці за сукупними її витратами викликає значні труднощі. Тому на практиці розрахунок продуктивності праці в сільсько-му господарстві проводиться за витратами живої праці.

Продуктивність праці – важливий трудовий показник. Від її рівня і динаміки залежить чисельність працівників, рівень і фонд оплати праці, обсяг виробництва продукції тощо. На території України сформовані неоднакові умови для сільськогосподарського товаровиробника, що серйозно позначається на ефективності, в тому числі й продуктивності праці. Умови виробництва мають переважно природно-економічний характер, як-то: родючість ґрунтів, розміри полів, кліматичні чинники.

З метою розроблення та впровадження у практику макроекономічного аналізу і прогнозування показника продуктивності праці Міністерством економіки України від 26 грудня 2008 року № 916 розроблено та затверджено "Тимчасові методичні рекомендації розрахунку продуктивності праці" в цілому в економіці та за видами економічної діяльності. Згідно з даними нормативного документу продуктивність праці визначається як узагальнюючий показник результативності праці, що характеризує ефективність її витрат у виробництві та сфері послуг.

Продуктивність праці була і буде одним з головних показників, який визначає науково-технічний прогрес суспільства, характеризує становище держави, окремої галузі, підприємства. Взаємозв'язок між продуктивністю праці й економічним зростанням очевидний, адже продуктивність праці у ринковій економіці є одним з чинників формування сукупної пропозиції (табл. 1).

Таблиця 1

Продуктивність праці на сільськогосподарських підприємствах України за роками у постійних цінах 2010 р., грн

Показник	На одного зайнятого в сільськогосподарському виробництві							
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Сільськогосподарське виробництво – всього	50388,5	30254,8	27066,9	72621,9	127372,5	131332,0	132680,4	165229,0
Утому числі: рослинництво	59554,9	45822,2	40994	86198,1	142513,5	138741,7	133603,0	171142,8
тваринництво	41184,4	17596,0	15742	47992,8	92722,8	113976,7	130473,7	148840,3

Дані табл. 1 свідчать, що досягнутий рівень продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві України не відповідає ні наявним природним та матеріально-технічним ресурсам, ні сучасним вимогам.

Порівняльний аналіз показує, що маючи найсприятливіші можливості для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, Україна навіть у найкращі роки поступалась іншим розвинутих країнам світу за рівнем продуктивності праці. Дослідженням встановлено, що до 1990 р., продуктивність праці в аграрному секторі України зростала досить високими темпами. Однак навіть тоді її рівень, був меншим порівняно з Німеччиною в три рази, Францією – в 4, Великою Британією – 4,5, Канадою – 5,7, США – 8,5,

Чехословаччиною – 1,6, Угорщиною – в 1,8 раза [11]. Після 1990 р. в аграрному секторі почався різкий спад продуктивності праці, який тривав аж до 1999 р. За цей період її рівень на сільськогосподарських підприємствах України зменшився на 53,3 % (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах України за роками, %

Рік	До попереднього року	До років							
		1960	1970	1980	1985	1990	1995	2000	2005
2000	112,3	171,8	110,7	82,9	68,6	53,7	89,5	100,0	x
2001	127,7	219,4	141,4	105,9	87,6	68,6	114,3	127,7	x
2002	117,8	258,5	166,6	124,8	103,2	80,8	134,6	150,5	x
2003	93,3	241,2	155,4	116,4	96,3	75,4	125,6	140,4	x
2004	166,8	402,3	259,2	194,2	160,6	125,8	209,5	234,1	x
2005	114,6	461,0	297,0	222,6	184,0	144,1	240,0	268,3	100,0
2006	115,5	532,5	343,0	257,1	212,5	166,4	277,2	309,8	115,5
2007	105,6	562,3	362,2	271,5	224,4	175,8	292,8	327,2	122,0
2008	143,8	808,6	520,8	390,4	322,7	252,8	421,0	470,6	175,4
2009	103,1	833,7	536,9	402,5	332,7	260,6	434,1	485,2	180,8
2010	101,0	842,0	542,3	406,5	336,0	263,3	438,5	490,2	182,7
2011	124,5	1048,3	675,2	506,1	418,3	327,9	546,1	610,4	227,5

Головними причинами такої негативної тенденції стали: деіндустріалізація аграрного виробництва, зниження урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності худоби, надлишкова зайнятість, нераціональна організація виробництва, руйнація економічного механізму та подрібнення сільськогосподарських підприємств.

З 2000 р. намітилась позитивна тенденція до зростання продуктивності праці в аграрному секторі країни. Основою для такого підвищення річної продуктивності праці було не стільки збільшення обсягів аграрного виробництва, скільки прискорене вивільнення через реформування аграрних підприємств, надлишкової робочої сили, нагромадженої за попередні роки. Особливо це стосується продуктивності праці у тваринництві.

Рівень продуктивності праці в аграрних формуваннях ґрунтується на характеристиках трудомісткості виробництва конкретних видів сільськогосподарської продукції. Оцінку продуктивності праці при виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції можна провести виходячи із рівня їх трудомісткості за прямими затратами праці (табл. 3).

Особливо значним був спад продуктивності праці у найбільш трудомістких і мало механізованих підгалузях: буряківництві, картоплярстві, м'ясному скотарстві, свинарстві, вівчарстві. Трудомісткість виробництва продукції в зазначених галузях за даний період зросла майже в 2 – 3 рази.

Таблиця 3

Трудомісткість виробництва продукції на сільськогосподарських

підприємствах України за роками, люд.- год / ц

Продукція	Рік		
	1990	2000	2010
<i>Рослинництво</i>			
Зернові і зернобобові (без кукурудзи)	0,80	1,96	1,53
Кукурудза на зерно	1,21	1,97	1,55
Цукрові буряки	0,67	1,69	1,47
Насіння соняшнику	1,22	2,86	3,30
Картопля	2,64	6,62	5,55
Овочі відкритого ґрунту	5,33	8,82	9,02
Плоди (зерняткові, кісточкові)	6,35	11,53	10,64
<i>Тваринництво</i>			
Молоко	6,98	15,77	12,17
Приріст живої маси: великої рогатої худоби	38,42	106,14	96,93
свиней	31,15	129,8	79,64
овець	64,23	206,1	170,93
Вовна	226,7	461,6	364,26
Яйця курей (на 1000 шт.)	4,500	7,120	6,16
Приріст птиці	11,70	25,70	14,19

Після 2000 р. спостерігається певне підвищення продуктивності праці практично в усіх галузях аграрного виробництва, але досягнуті темпи зростання нестійкі. З огляду на застосування застарілих техніки і частково технологій, такий приріст продуктивності праці значною мірою зумовлений сприятливими погодно-кліматичних умовами та кон'юнктурою внутрішніх і зовнішніх ринків.

Виробництво продукції в сільському господарстві (як і в інших галузях економіки) супроводжується витратами живої та уречевленої праці. Загальні витрати цих видів праці в економічній літературі одержали назву сукупних. Продуктивність праці більш точно визначається саме за сукупними її витратами. Але їх визначенню перешкоджає складність перерахування праці, уречевленої в будівлях, техніці, устаткуванні, в живу працю. Тому в усіх галузях, у тому числі і в сільському господарстві, продуктивність праці вимірюється витратами лише живої праці.

Продуктивність праці правомірно обчислювати не лише за валовою продукцією, а й за таким показником, як валовий доход, який має певні переваги щодо точності і реальності визначеного рівня продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах.

Кожен товаровиробник напрями і резерви підвищення продуктивності праці визначає за конкретною агрозоотехнічною та організаційно-економічною ситуацією: досягнутим рівнем культури землеробства і тваринництва, механізації та електрифікації виробництва, спеціалізацією сільського господарства, наявністю трудових ресурсів, їх віковим, статевим, професійним складом тощо. На рівень продуктивності праці впливають також і природно-економічні умови: якість ґрунтів, кількість опадів, температурний режим, тривалість вегетаційного періоду, застосування технічних засобів та ін.

Велика різноманітність чинників, що впливають на продуктивність праці, може бути переключена в окремі напрями. Економічною підставою для такого поділу є кількісна залежність рівня продуктивності праці від обсягу виробленої продукції, з одного боку, і розміру трудових витрат, з другого.

З цього випливають такі три напрями підвищення продуктивності праці в сільському господарстві:

– що об'єднує способи збільшення валової продукції за рахунок підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності худоби та птиці, збільшення чисельності поголів'я на 100 га відповідних сільськогосподарських угідь та ріллі, удосконалення структури посівної площі та структури стада і т. д.;

– що забезпечує економію (скорочення) робочого часу та вивільнення трудових ресурсів з виробничої сфери через підвищення рівня механізації, електрифікації та автоматизації виробничих процесів, освоєння прогресивних технологій виробництва продукції, нових прогресивних форм управління та організації праці, ефективних форм господарювання тощо;

– що об'єднує резерви комплексного впливу, які одночасно забезпечують збільшення виробництва продукції та зменшення витрат робочого часу (спеціалізація і концентрація виробництва, міжгосподарська кооперація, впровадження досягнень науки і передової практики, матеріальне і моральне стимулювання праці, забезпеченість підприємств кадрами високої кваліфікації, необхідними об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури, дотримання роботодавцями трудового законодавства, насамперед щодо тривалості річного бюджету робочого часу та ін.).

Ці групи резервів підвищення продуктивності праці є постійними, закономірними та загальними для всіх господарств, незалежно від зони розташування, спеціалізації або досягнутого рівня економіки.

Розвиток сільського господарства (як і всього матеріального виробництва) супроводжується впровадженням найновіших засобів механізації, високоврожайних сортів і гібридів сільськогосподарських культур та високопродуктивних порід тварин, нової техніки і ресурсозберігаючих технологій, нових видів добрив і гербіцидів, удосконаленням технології та організації виробництва продукції, способів її заготівлі, зберігання, переробки тощо. Такі резерви є і в економічно відсталих господарствах, і в найбільш розвинутих. Різниця лише в тому, що деякі невикористані виробничі резерви на економічно відсталих підприємствах вже були використані розвинутими. Але навіть і в передових господарствах не можна повністю вичерпати всі резерви підвищення продуктивності праці, бо це означало б застій виробництва, що суперечить об'єктивному розвитку продуктивних сил суспільства.

Кожен товаровиробник зацікавлений у підвищенні продуктивності праці, тому що меншою чисельністю працівників можна виробляти більше продукції, забезпечувати більш високий рівень оплати праці, зменшувати (за інших однакових умов) собівартість продукції, а отже, і збільшувати прибуток. Але підвищення продуктивності праці не завжди виправдане, сприятливе для економіки певної галузі.

Підвищення продуктивності праці є економічно прогресивним лише тоді, коли відбувається на основі збільшення виробництва валової продукції сільського господарства. В окремих розвинутих країнах світу (Англія, Голландія, Франція, США та ін.) свідомо здійснюються заходи з обмеження надмірного виробництва деяких видів продукції сільського господарства. У таких країнах підвищення продуктивності праці відбувається в умовах зменшення обсягів валової продукції і для них виправданим є саме четвертий і п'ятий варіанти. Але агропромислому комплексу України в своєму розвитку ще належить наблизитися до такого рівня. Тому підвищення продуктивності праці в сільському господарстві України як найближчими роками, так і в перспективі повинно відбуватися виключно на основі збільшення виробництва валової продукції рослинництва і тваринництва.

Отже, на протигагу традиційно позитивному загальному оцінюванню зростання продуктивності аграрної праці в сучасних умовах дефіциту споживання продуктів харчування цей показник можна визнати економічно виправданим, якщо він поєднується з одночасним збільшенням виробництва валової продукції сільського господарства. На багатьох же підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання спостерігається несприятливе поєднання виробництва загального обсягу валової продукції і її розміру в розрахунку на середньорічного працівника – показника річної продуктивності праці

Висновки. Продуктивність та ефективність праці відрізняються як за своїм змістом, так і сутністю. Продуктивність праці характеризує результативність трудових витрат лише у матеріальному виробництві, а поняття ефективності праці охоплює всю суспільно-корисну працю (як виробничу, так і невиробничу). Інтенсивність праці може бути виміряна масою фізичної і розумової праці, використаної протягом години, робочого дня тощо.

Напрями і резерви підвищення продуктивності праці визначаються досягнутим рівнем культури землеробства і тваринництва, механізації та електрифікації виробництва, спеціалізацією сільського господарства, наявністю трудових ресурсів, їх віковим, статевим, професійним складом, а також природно-економічними умовами – якістю ґрунтів, кількістю опадів, температурним режимом, тривалістю вегетаційного періоду та ін.

Існує три напрями підвищення продуктивності праці в сільському господарстві: збільшення валової продукції за рахунок підвищення урожайності культур, садів та виноградників; економія (скорочення) робочого часу та вивільнення трудових ресурсів з виробничої сфери; резервами комплексного впливу, які одночасно забезпечують збільшення виробництва продукції та зменшення витрат робочого часу.

Список літератури

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник. – Вип. 4 /За ред. П. Г. Саблука та ін. – К.: ІАЕ, 2000. – 601 с.
2. Богиня Д. П., Грішнова О. А. Основи економіки праці: Навч. посіб. – 2-е вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2001. – 313 с.
3. Вітвіцький В. В. Мотивація праці в умовах економічної реформи //Економіка АПК. – 2000. – №12. – С. 79 – 82.
4. Дієсперов В. С. Сільськогосподарська праця в нових умовах. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 186 с.
5. Дієсперов В. Вигідність роботи в сільському господарстві // Фінанси України. – 2005. – № 3.
6. Завіновська Г. Т. Економіка праці: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2000. – 200 с.
7. Збарський В. Соціальний розвиток села: стан і перспективи // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2006 – № 5.
8. Клокар О. О. Удосконалення механізму регулювання соціально-трудових відносин у реструктуризованих аграрних підприємствах // Економіка АПК. – 2006. – №3.
9. Макконелл К. Р., Брю С. Л. Экономика: принципы, проблемы и политика / Пер. с англ. – 11-е изд. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 785 с.
10. Павловська Н. Оцінка ефективності стимулювання праці за результатами соціологічного обстеження //Україна: аспекти праці. – 2001. – № 1. – 39 – 44 с.
11. Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Кол. монографія у 2-х тт. – Т. 2 /За ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2001. – 851 с.
12. Семюелсон, Пол А., Нордгауз, Вільям Д. Мікроекономіка /Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676 с.
13. Чикуркова А. Д. Формування ціни робочої сили в аграрному секторі //Економіка АПК. – 2001. – №1. – 98 – 100 с.
14. Якуба К. І. Поліпшення використання трудових ресурсів села. – К.: Урожай, 1989. – 104 с.

Производительность труда в сельском хозяйстве как основной фактор, определяющий научно-технический прогресс отрасли

Р. Н. Черная

Научно-исследовательский центр "Черновцыагропромпродуктивность"

Освещена сущность производительности труда, его эффективность и интенсивность.

The basic approaches of optimum use of labour productivity and resource potential in vegetative branch are stated

R. Chorna

SRC "Chernivtsiagriculturalproductivitynist"

The present article deals with analysis of nature of labor productivity, its effectiveness and intensiveness in the agricultural sector.